

Van wankel naar natuurlijk draagvlak – een zaak van politiek, bevolking en krijgsmacht
Brede steun voor Defensie noodzakelijk, maar niet vanzelfsprekend

Machiavelli-lezing van de Commandant der Strijdkrachten, Generaal T.A. Middendorp, op 11 februari 2015, te Den Haag.

Let op: Alleen gesproken woord geldt!

Dames en heren, goedemiddag.

Het is een eer om dit jaar voor u de Machiavelli-lezing te mogen verzorgen. Ik heb overigens wel het dringende advies gekregen om de u zeer bekende Italiaanse politicoloog en filosoof eens een keer niet te citeren. Voor *the man himself* zou dat aanleiding zijn geweest om dat juist wel te doen, maar wij militairen zijn braaf, dus ik zal het M-woord verder vermijden.

In zijn plaats haal ik graag Sir Harold Nicolson aan – de Britse diplomaat en politicus die in 1939 het boek *Diplomacy* schreef. Sir Harold Nicolson zei dat het in de tijd van de oude diplomatie ondenkbaar was om het volk te betrekken bij buitenlandse aangelegenheden. Alleen de gedachte al was volgens hem *“an act of unthinkable vulgarity”*.

We kunnen het ons nauwelijks voorstellen. Wij leven in een tijd waarin we in luttele seconden geïnformeerd worden over wat er in de verste uithoeken van de wereld gebeurt. Ook hebben we het recht om onze mening te ventileren over het regeringsbeleid, inclusief de inzet van de krijgsmacht.

En zo hoort het ook. De krijgsmacht is een instrument van de regering en de inzet, die gaat ergens over. Het gaat over de verdediging van onze democratische waarden en verworvenheden. Over ónze vrijheid. Over ónze veiligheid. Daarom heb ik ook ‘ja’ gezegd, op de uitnodiging om hier te spreken, want ik sta voor onze vrijheid, onze veiligheid, en onze waarden.

Mijn vader groeide op in Rotterdam en maakte de bombardementen in 1940 van dichtbij mee. Evenals de jaren van bezetting en de hongerwinter, die winter waarin twintigduizend Nederlanders omkwamen door honger en kou.

Mede daardoor ben ik als kind de verhalen gaan lezen over de bevrijding van Nederland. De boeken van K. Norel over de Tweede Wereldoorlog en over de Engelandvaarders - die huis en haard achterlieten om vanuit Engeland te strijden voor onze bevrijding - heb ik stuk gelezen.

Ik was gefascineerd door de verhalen over de moed van de mensen in de ondergrondse bewegingen die vele Joodse families hebben gered, en over de honderdduizenden geallieerden die vanuit andere werelddelen hun leven offerden voor onze vrijheid.

Die ervaringen en verhalen hebben ongetwijfeld bijgedragen aan mijn keuze voor een toekomst bij Defensie, voor een leven als militair. Hoewel ik toen ook werd aangetrokken door de uitdaging, de veelzijdigheid en de kameraadschap, koos ik er ook voor om te dienen.

Een keuze waarvan ik overigens de betekenis in de loop der jaren pas echt ben gaan beseffen. Vooral tijdens mijn twee uitzendingen naar Afghanistan. Ik zag daar wat onveiligheid is. En wat het betekent om veiligheid te bieden.

Onzichtbare vijanden, zelfmoordaanslagen, mensen die gewond raken of sneuvelen... Ik werd daar op mijn eerste dag, als commandant van de *Taskforce* Uruzgan, al heel direct mee geconfronteerd.

Er dreigde een aanslag in het dorpje *Deh Rahwod*. We moesten snel reageren. 's Nachts werd in recordtijd een operatie voorbereid met Afghaanse, Nederlandse, Amerikaanse en Franse militairen en agenten. Enkele uren later, in de vroege ochtend, vielen we een zogeheten Afghaanse *quala* binnen. Daar werd een man overmeesterd die met een bomvest een zelfmoordaanslag wilde plegen.

Een geslaagde actie, maar de vreugde was van korte duur. 's Middags was er toch een aanslag. Er was nog een tweede zelfmoordenaar en die zorgde met zijn gruwelijke daad voor meerdere gewonden en enkele doden onder Afghaanse collega's. Een tegenslag die de taaiheid van crisisgebieden weerspiegelt. Het is vaak een stap achteruit om weer stappen vooruit te kunnen zetten. Dat vereist doorzettingsvermogen en vaak ook een lange adem.

Ik heb het tij in Uruzgan zien keren. Van vechten naar opbouwen. Ik heb gezien hoe wij de mogelijkheden creëerden voor anderen om aan ontwikkeling te werken. Hoe in een ontoegankelijk gebied uiteindelijk zo'n vijftig ngo's hun belangrijke werk konden gaan doen. Hoe veiligheid en ontwikkeling hand in hand gaan en elkaar nodig hebben. Bijvoorbeeld door scholen te bouwen en zo jongens – en ook meisjes – onderwijs te bieden.

Veiligheid geeft mensen kortom de ruimte om te leven en te ontwikkelen. Ik zie in alle missies die de krijgsmacht uitvoert welk verschil wij kunnen maken op plekken waar niemand anders dat kan. Dergelijke ervaringen hebben mij geleerd wat het betekent om te dienen.

Dienen betekent doorgaan waar anderen moeten stoppen. Dienen betekent je eigen leven wagen om dat van anderen te redden. Dat maakt dienen tegelijkertijd ook dankbaar. Ik heb dus geen enkele spijt van mijn keuze voor dit beroep. Het is misschien wel de beste keuze die ik ooit gemaakt heb. Omdat ook ik mij wilde inzetten voor het behoud van die verworvenheden die ooit zo zwaar zijn bevochten en omdat ik mijn kinderen de kans wilde bieden om net als ik in vrijheid op te groeien.

Ik kan u vertellen: dat was eind jaren zeventig – toen ik ging studeren aan de militaire academie - voor veel mensen afwijkend gedrag. Het was toen de tijd van de dienstplicht, de vrije haardracht, de vrijheid - blijheid. Het was een tijd met grote protesten tegen de

plaatsing van kruisraketten. Het was ook een tijd waarin de oorlog in Vietnam nog in belangrijke mate de publieke opinie bepaalde.

Ik kan u uit eigen ervaring vertellen dat je in die tijd niet de populariteitsprijs won als je in uniform in de trein zat. Je kon er op wachten dat je negatieve opmerkingen naar je hoofd geslingerd kreeg. Veel respect en waardering voor militairen was er dus niet echt, hoewel de noodzaak van een krijgsmacht wel voelbaar was door de Koude Oorlog.

Dat laatste veranderde enkele jaren later met de val van de Muur. De voelbare dreiging viel weg en er brak een tijd aan van grootscheepse hervormingen en afslankingen; het zogenaamde vredesdividend werd geïnd.

Misschien ook niet zo verwonderlijk. Ga maar na. Hoeveel mensen hadden nou nog – zoals mijn vader - het bombardement van Rotterdam meegemaakt, de hongervinter, of echte gevechtshandelingen? Wie van ons ervoer nog een dreiging nadat het Warschaupact was geïmplodeerd? Wie voelde zich hier nou nog 'echt' kwetsbaar?

Ik denk maar weinig mensen. Eigenlijk leefden we hier zoals de Amerikaanse politicoloog Francis Fukuyama in 1992 had aangekondigd. Hij schreef in zijn boek *The End of History and the Last Man*: "Velen zijn blij dat de trein van de moderniteit hen in de stad van de eeuwige vrede had gebracht, waarin alle conflicten technocratisch en bureaucratisch, en bij voorkeur via internationale organen zouden worden opgelost".

Toch lijkt dat nu te veranderen. Steeds meer mensen beseffen dat vrede en veiligheid ook hier niet vanzelfsprekend zijn. De wereld is immers niet wat we er na 1989 van verwachtten. Ontwikkelingen zijn niet zo rooskleurig verlopen als Fukuyama had voorspeld.

Het rommelt aan de grenzen van Europa en aan de grenzen van het NAVO-verdragsgebied. De machtsverhoudingen in de wereld veranderen, en niemand die kan voorspellen wat de toekomst ons gaat brengen.

Ik had bijvoorbeeld nooit gedacht dat ik ooit een afweging zou moeten maken om militairen naar de Oekraïne te sturen om een *crashsite* veilig te stellen. We zien de spanning daar nu verder oplopen en opeens staan inzetgereedheid en snelle reactietijden weer hoog op de agenda's. Dat dachten we allemaal niet meer nodig te hebben.

En wie van u had enkele jaren geleden gedacht dat we aan onze Europese grenzen gruwelijke beelden van onthoofdingen zouden zien? Van massa-executies? Van honderdduizenden slachtoffers en miljoenen ontredderde vluchtelingen?

Het laat zien hoe onvoorspelbaar de hedendaagse wereld is en hoe instabiel ook. De spanningen lopen niet alleen op in het oosten van Europa. Ook aan onze zuidgrenzen rommelt het. De gordel van instabiliteit groeit en strekt zich uit van grote delen van Noord-Afrika via het Midden-Oosten naar Zuid-Azië.

Het broeit en het biedt ruimte voor georganiseerde criminaliteit, voor mensenhandel, voor de doorvoer van drugs en wapens en voor extremistische groeperingen. Ontwikkelingen die

ons direct raken en ik vrees dat de voortekenen weinig hoopgevend zijn. Er staan vele rode waarschuwinglampjes op ons veiligheidsdashboard te knippen.

Denkt u aan het wijdvertakte karakter van het jihadisme; Onze digitale kwetsbaarheid; De impact van klimaatverandering; Geopolitieke spanningen in Oost-Azië; Schaarste van grondstoffen en natuurlijke hulpbronnen; En armoede en toenemende werkloosheid in fragiele staten.

Michael Ignatieff, de Canadese hoogleraar Internationale Betrekkingen, noemt de huidige situatie zelfs een 'liminale fase van oorlog', naar het Latijnse woord '*limen*' - ofwel 'drempel'. Volgens Ignatieff is er vooralsnog geen sprake van oorlog, maar zeker ook niet van vrede. "We weten alleen dat de vulkaan rommelt, en dat de eerste uitbarstingen zich al voordoen", zei hij eind vorig jaar in Trouw.

Zo'n eerste uitbarsting hebben wij afgelopen zomer al meegemaakt. De ramp met de MH17. Op die dag werden we niet alleen geconfronteerd met gevoelens van verdriet, ongeloof en afschuw maar ook met de betrekkelijkheid van ons veilige bestaan. Want vrijwel iedere Nederlander werd in zijn of haar directe omgeving wel geconfronteerd met het overlijden van een of meerdere inzittenden.

Het raakte ons allemaal en voor iedereen werd het pijnlijk duidelijk: De onveiligheid in de wereld is dichterbij gekomen. Opperukt tot aan de voordeur, en soms verder. De barbaarse aanslag op de redactie van Charlie Hebdo in Parijs maakte opnieuw en zeer indringend duidelijk: Internationaal terrorisme raakt ons allemaal, en we hebben heel wat te verliezen. Namelijk onze veiligheid, onze vrijheden en onze democratische waarden.

Er staat dus nogal wat op het spel en de ogen sluiten kunnen we niet. Onze veiligheid en belangen worden immers direct bedreigd door wat er in het buitenland gebeurt. Wij zijn volledig afhankelijk van het buitenland, van vrije aanvoerroutes en van stabiliteit op onze afzetmarkten.

Met het uitsluitend treffen van veiligheidsmaatregelen in eigen land redden we het niet. Je kunt immers onmogelijk alles beveiligen. En bovendien: wie wil er nu leven in een politiestaat? Als we daar niet voor kiezen, dan moeten we de problemen ook bij de bron aanpakken. Ofwel: preventief optreden.

De krijgsmacht is dan de 'rode knop' waar je op kunt drukken in geval van nood. Niet voor niets doet de regering een toenemend beroep op de krijgsmacht. Kijkt u maar eens naar het lijstje missies van alleen al het afgelopen jaar:

Onze F-16's die tot voor kort in het oosten van Europa het luchtruim van onze bondgenoten beschermden; Onze Patriot-luchtverdedigingssystemen die de Turkse stad Adana beschermden tegen raketten vanuit Syrië; Onze langjarige inzet voor de kust van Somalië, om piraterij tegen te gaan;

Onze militairen in Mali die migratie, criminaliteit en terrorisme bij de bron proberen aan te pakken; Onze inzet om de slachtoffers van de rampvlucht MH17, en hun persoonlijke

eigendommen vanuit Oekraïne terug te brengen naar Nederland; De strijd die we tegen Ebola zijn aangegaan. Door hulpgoederen naar West-Afrika te brengen en Ebola-teams te trainen;

Onze vliegers en ondersteunend personeel die zich nu elke dag inzetten om de opmars van ISIS een halt toe te roepen; En de inzet van onze mensen om Iraakse en Koerdische militairen te trainen, zodat zij zelf de orde en veiligheid in eigen land beter kunnen handhaven.

U ziet: het is nogal een lijst. Het beroep op de krijgsmacht is groter dan ooit. Het maakt ook de dynamiek in de veiligheidsomgeving duidelijk zichtbaar. Toch ben ik de laatste die zal roepen dat conflicten en spanningen altijd en uitsluitend een militair antwoord vereisen. De ervaring leert echter wel dat militaire inzet veelal een noodzakelijk onderdeel is van de oplossing.

Militairen zorgen voor veiligheid door hard in te grijpen als de situatie daarom vraagt, maar we stabiliseren ook falende staten, en versterken veiligheidsstructuren door middel van training en advies. Daarmee maken we het mogelijk dat ngo's, bedrijven en lokale autoriteiten weer kunnen werken aan duurzame ontwikkeling, en daarmee krijgt de lokale bevolking weer perspectief op een veilig en beter bestaan.

Dat maakt ons werk heel bijzonder. Wij zijn niet het antwoord, maar we zijn wel een onmisbaar deel van het antwoord. Dat klinkt natuurlijk allemaal wel goed, maar toch maak ik mij zorgen. Als ik iets heb geleerd in dit werk dan is het wel passen en meten, en werken met schaarste. Want ik moet voortdurend puzzelen om aan de vraag te kunnen voldoen.

Bij iedere missie moet ik het wenselijke *matchen* met het haalbare. Mensen hebben vaak nog steeds het idee dat Defensie een enorme grote organisatie is. Het tegendeel is echter waar. De krijgsmacht is de laatste jaren fors kleiner geworden. Het is nog een kwalitatief goed team dat voorop loopt. Dat zeker. Maar wel een team dat qua mogelijkheden beperkt is.

Kwalitatief draaien we mee in de eredivisie, kwantitatief krijgen we het stadion nog maar voor twee derde gevuld. Als gevolg van twee decennia bezuinigen hebben we ons ambitieniveau drastisch naar beneden moeten bijstellen. Dat betekent dat we minder kunnen doen en missies minder lang volhouden.

Daarbij zijn er grenzen aan wat we van onze militairen kunnen vragen. Waar je als militair voorheen al een hele tijger was als je 1 of 2 uitzendingen op je naam had staan hebben we de afgelopen tien jaar de uitzenddruk voor de mensen zien toenemen. Dat moeten we als organisatie wel kunnen volhouden.

Begrijpt u mij niet verkeerd. Ik ben maar wat blij dat we al die jaren in Nederland in relatieve vrede hebben kunnen leven, en een grote krijgsmacht is natuurlijk geen doel op zich. Als het niet nodig is moeten we vooral investeren in andere belangrijke zaken of de staatsschuld aflossen. De krijgsmacht is echter wel de zwaardmacht van de overheid.

De Nederlandse leeuw moet ook van zich kunnen bijten, en zijn woorden kracht bij kunnen zetten als dat nodig is. Het is niet voor niets dat de Amerikaanse president Roosevelt ooit stelde: *“Speak softly, but carry a big stick and you will go far.”*

Ik ben dan ook blij dat dit kabinet met de steun van een aantal oppositiepartijen, de koe bij de hoorns vat en de trend van bezuinigingen op Defensie heeft doorbroken. Ook doet het goed om te zien dat de militaire missies in het parlement met grote meerderheden wordt gesteund. Dat vrijheid en veiligheid een erkend publiek goed zijn, daar lijkt niemand nog aan te twifelen.

Ook in de samenleving groeit het besef dat Nederland altijd een beroep moet kunnen doen op militairen. Een krantenkop in de NRC Next van afgelopen najaar was tekenend. Er stond in grote letters op de pagina: *‘Eh, laten we toch maar weer een leger nemen’*. En ik hoorde vorig jaar de schrijver Geert Mak – ooit pacifist – in het programma *‘Een op een’* tegen Sven Kockelman zeggen dat we *“Defensie niet moeten afbreken”*.

Vanuit de samenleving zie ik steeds meer respect en waardering voor het militaire beroep. Meer dan honderduizend bezoekers van de Nederlandse Veteranendag die onze veteranen jaarlijks toejuichen. De toekenning van de Militaire Willems-orde aan majoor Tuinman in december vorig jaar, live door de NOS uitgezonden. Een groot Telegraaf-Kerstconcert, speciaal bedoeld voor alle veteranen die ons land kent, en honderden gemeenten die veteranenactiviteiten organiseren.

Ook uit onderzoek blijkt dat er iets verandert in Nederland. Het Continu Onderzoek Burgerperspectieven –het COB - dat eind vorig jaar verscheen laat bijvoorbeeld zien dat 48 procent - bijna de helft - van de ondervraagden vindt, dat Nederland deel moet nemen aan militaire missies als de internationale gemeenschap daarom vraagt. Toen deze vraag twee jaar geleden voor het laatst werd gesteld, was dat nog 30 procent.

Uit onderzoek van TNS/NIPO, in opdracht van de Atlantische Commissie, blijkt dat bijna de helft van de bevolking extra investeringen in Defensie wenselijk acht. Voor mij zijn het signalen dat er een toenemend draagvlak is voor de krijgsmacht, en dat draagvlak is cruciaal. Want een gebrek aan draagvlak - of een wankel draagvlak - maakt de krijgsmacht kwetsbaar. Dat maakt ons land kwetsbaar.

Het kost immers vele jaren om militaire capaciteiten weer op te bouwen. We kunnen dus niet *‘even een leger nemen’*. Of eenheden zomaar aan- en uitzetten. Defensie is geen windvaantje. Als het nodig is moeten we er gewoon staan. Niet alleen voor Nederland, maar ook voor onze bondgenoten – onze vrienden.

Want er is niet één missie die wij nog alleen kunnen doen. Niet één. De Nederlandse krijgsmacht doet alles samen met anderen en onze veiligheid is afhankelijk van die samenwerking. Eén voor allen, allen voor één. Dat is de kern van die samenwerking. Dat vereist wel dat je als land ook proportioneel moet kunnen bijdragen.

Hoe zou u het vinden als één van uw vrienden in de kroeg regelmatig een rondje minder geeft? Onze minister zei het vorig jaar in een interview met BNR heel treffend: "Europa sta

op en zorg dat u, uw eigen broek kunt ophouden. En u niet alleen maar verschuilt achter de rug van de Amerikanen.”

Zij wees er toen op dat dit wel gebeurt. En dat dit “behoorlijk wat spanning” met zich meebrengt in NAVO-verband. Daarom is een natuurlijk draagvlak voor Defensie nodig. Stabiel en duurzaam, en dat is zaak van politiek, samenleving en krijgsmacht.

Het is deze klassieke drie-eenheid waar de militair strateeg en filosoof Von Clausewitz al in de 19^e eeuw over schreef, en die onverbrekkelijk met elkaar verbonden is. Immers: In een democratie bepaalt de bevolking wie het land regeert; Beslist de gekozen overheid wanneer het noodzakelijk is om over te gaan tot militaire inzet; En is de krijgsmacht de uitvoerende partij.

Ieder heeft dan ook een eigen verantwoordelijkheid en positie, maar samen dragen we wel bij aan het benodigde natuurlijke draagvlak. Laat ik beginnen met onze rol. Het is aan de krijgsmacht om te laten zien wat we voor Nederland betekenen. Dat is mijn verantwoordelijkheid. Ik moet het ‘wat’ en het ‘hoe’ helder over het voetlicht krijgen.

Bijvoorbeeld door te laten zien dat we terrorisme bij de bron bestrijden, dat we stabiliteit brengen om grote vluchtelingenstromen te voorkomen en dat we piraterij tegengaan en daarmee onze koopvaardij en handelsbelangen beschermen.

Door de krijgsmacht zoveel mogelijk onderdeel te laten zijn van onze samenleving. Te lang was Defensie een gesloten bolwerk. Graag wil ik de deuren nog verder openzetten. Transparant zijn. Ook als dingen niet goed gaan. We moeten laten zien wat we doen en hoe we het doen.

Daarom nodig ik journalisten ook uit om mee te gaan naar missiegebieden. Want ik kan u wel vertellen wat wij allemaal doen, maar de burger moet ook in staat worden gesteld een eigen en onafhankelijk oordeel te vormen. Bovendien: bijna 17 miljoen Nederlanders bereik ik echt niet alleen. Daarin spelen de media een belangrijke rol. Journalisten bepalen dus in belangrijke mate het beeld.

Natuurlijk botst dat ook wel eens. Ik heb echt wel eens gebaald als zaken op de voorpagina naar mijn mening anders werden voorgespiegeld. Maar ook weet ik: dat hoort erbij. Onafhankelijke journalistiek maakt deel uit van onze vrijheden en verworvenheden. Dat is ook waar de krijgsmacht voor staat.

Dan de rol van de politiek en het openbaar bestuur. Zij zijn het gezag. Zij gaan over de taken en omvang van de krijgsmacht. Zij gaan ook over het ‘waar’ en het ‘waarom’ van de militaire inzet. En zo hoort het, maar voor het draagvlak voor Defensie is het belangrijk dat het ‘waar’ en ‘waarom’ goed wordt overgebracht. En dat niet de waan van de dag de agenda bepaalt.

Politiek en bestuurders kunnen daarom een verschil maken door een zorgvuldig doordacht ‘verhaal’ – ofwel een strategisch narratief – consistent uit te dragen. Voor de goede orde: dat betekent natuurlijk niet dat er geen discussie over de krijgsmacht mogelijk is.

Integendeel! Waar het om gaat is bewustwording. Bewustwording van het feit dat de krijgsmacht er is met een reden.

Bewustwording ook van het feit dat - ook al is er even geen 'brand' - de krijgsmacht er toch moet staan om eventuele toekomstige branden te kunnen blussen. Branden ver weg, oplaaiend aan onze grenzen, of onzichtbaar als een veenbrand onder onze voeten.

Eenheden en capaciteiten kunnen we niet gisteren afschaffen en morgen weer vliegend, varend en rijdend hebben. Dat is een illusie. Dit kost tijd. We moeten er wél kunnen staan als dat nodig is. Dáár gaat het om.

Tot slot de rol van de samenleving, want ook de samenleving draagt bij aan het vormgeven van draagvlak. Allereerst door steun en betrokkenheid te tonen, waar ik net al aan refereerde, maar ook door te participeren in het maatschappelijk debat. In dat debat moet nut en noodzaak van de krijgsmacht dan blijken. Uiteindelijk gaat het om de vraag wie wij zijn.

Wat is de identiteit van ons land? Wat willen we als Nederlanders in de wereld betekenen? Welke belangen en waarden vinden wij belangrijk? Onze krijgsmacht is daarvan de weerspiegeling.

Dames en heren, we leven niet meer in de tijd van Machiavelli of in de tijd van de oude diplomatie. Betrokkenheid van de burger is gelukkig al lang geen daad meer van 'ondenkbare vulgariteit', zoals Sir Harold Nicolson beschreef. De krijgsmacht, en de inzet van die krijgsmacht, gaat ons allemaal aan.

Maar, dat gaat niet vanzelf. Zolang de trein van moderniteit de stad van de eeuwige vrede niet heeft bereikt, moeten we waakzaam zijn. Met een natuurlijk draagvlak kunnen we ervoor zorgen dat de nationale basisverzekering op veiligheidsgebied ook in de toekomst een afdoende dekingsgraad houdt.

Dat is een zaak van ons allemaal. Een zaak in het belang van Nederland. In het belang van alle inwoners, en in het belang van onze kinderen. Opdat vrijheid ook hun toekomst is.

Dank-u-wel.

-0-0-0-